

Boden-ANAN

medlemsblad för

Boden
Överluleå
ForskarFörening

Nr 3

Årgång 19

Augusti 2010

Gruvlaven i Laver. Foto: Carl-Lennart Persson

Målning inne i gruvlaven. Foto: Carl-Lennart Persson

Innehåll

- s.2 Föreningsinformation
Ordförande har ordet
- s.3 Återställare, Besöks-
statistik, Hjälpl, Kyr-
kogårdsvandring, Ny
bok på Kulturarvsda-
gen, Tingsprotokoll
- s.4 Kolonat vid malm-
banan
- s.9 Kolarepoken
- s.10 Kläder och Skodon
- s.11 Spisordning
- s.12 En korpral vid arméns
flotta, Sveaborgseska-
dern, Turuman klas-
sen
- s.13 Antavla för Nils Jo-
hansson Heden 2
Mona Nilsson
- s.14 Antavla för Hilda Ma-
ria Nilsson Heden
Mona Nilsson
- s.15 Skolmästaren Johan
Adam Björk
- s.16 Brev till Frimurarhem-
met i Stockholm
- S.17 Medlemsresan
- s.19 Nya medlemmar,
Adressändringar,
Grattis Tack, I Ameri-
ka omkommen norr-
bottnig

Styrelse och övriga funktionärer för Boden Överluleå ForskarFörening

*medlem i Sveriges Släktforskarförbund

Föreningens adress: Boden Överluleå ForskarFörening Idrottsgatan 2 D, 961 64 BODEN

Plusgiro: 1 57 58 - 6

Tel till forskarummet i Råbäcksgården: 0921 - 504 13, e-post: boff.boden@spray.se

Ordförande	Björn Fredriksson	Nipvägen 18	961 44	Boden	tel 0921 - 653 15
		e-post: bjorn.fredriksson@egonet.se			
Sekreterare	Eivor Lind	Björknäsvägen 1 A	961 64	Boden	tel 0921 - 550 28
Kassör	Anne-Britt Brunström	Salladsvägen 11	961 47	Boden	tel 0921 - 723 28
Ledamot	Lars Berg	Kusön 228	961 98	Boden	tel 0921 - 501 39
Ledamot	Rolf Stenlund	Drottninggatan 34 B	961 76	Boden	tel 0921 - 526 75
Styrelsesuppleanter	Berthill Munkestam	Rubinvägen 16	961 46	Boden	tel 0921 - 654 45
	Barbro Forsberg	Antilopvägen 11	961 68	Boden	tel 0921 - 196 15
Valberedning	Anna-Maria Persson	Karetvägen 24	961 42	Boden	tel 0921 - 533 33
	Ingmar Åkerstrand	S Bredåker 57	961 95	Boden	tel 0921 - 47 01 65
	Kåre Andersson	Alträsk 62	961 95	Boden	tel 0921 - 48 11 17
Revisorer	Carl-Lennart Persson	Karetvägen 24	961 42	Boden	tel 0921 - 533 33
	Anna Wedén	Strandplan 21	961 34	Boden	tel 070 - 341 30 31
Revisorsuppleanter	Catharina Källström	Drottninggatan 16 B	961 35	Boden	tel 0921 - 102 63
	Rickard Pahlsson	Santasaari 23	953 95	Nikkala	tel 0922 - 230 13
Redaktör för medlemsbladet:	Eila Fredriksson	Nipvägen 18	961 44	Boden	tel 0921 - 653 15
		e-post: eila.fredriksson@egonet.se			
Bildansvarig	Göte Sundberg	Pilotvägen 7	961 39	Boden	tel 0921 - 161 42

MEDLEMSAVGIFT, KODKORT och NYCKEL

Medlemsavgiften för år 2010 är 150 kronor.

Kodkort till ytterdörren och nyckel till kammaren finns att köpa i Råbäcksgården. Kodkort kostar 50 kronor och nyckel 100 kronor. För att köpa dessa fordras att du är medlem i föreningen. Kortet ger tillträde till lokalerna från kl. 07.00 till kl. 21.00 alla dagar i veckan. Nyckeln ger tillträde till kammaren, där vi förvarar våra samlingar.

Ta kontakt med någon i styrelsen om du är intresserad.

ADRESSÄNDRING

Om du ändrat adress, var vänlig meddela föreningen din nya. **Vi får inte adressändringar från något register.**

PLANERAD UTGIVNING

Boden-ANAN planeras komma ut:

vecka 44 - manusstopp 17 oktober 2010

vecka 7 - manusstopp 31 januari 2011

Ordförande har ordet

I förra numret av Boden-ANAN önskade jag att vi skulle få en varm sommar, efter den långa och kalla vintern, och så blev det!

I Råbäcksgården har vi nu fått fjärrvärme indragen, så under denna vinter får vi jämn och fin värme i hela huset! En stor brandrisk är undanröjd nu, när alla gamla gistna elelement är bortplockade.

I stort sett har vi öppet hus från kl 9 - 13 året om, det är endast under semestermånaden lokalen är stängd. Detta är inte bra, för vi vet att bl.a. norska turister vill besöka oss både på dag- och kvällstid i juli månad. Jag hade gärna sett att medlemmarna tecknar sig på en lista någon tid på dagen och har dörren inbjudande öppen!

I år stämde storstädningen med indragningen av fjärrvärme, först hantverkare, sedan städningen och sist fönsterputsning.

Förutom storstädning har vi genomfört Hembygdsdagarna tillsammans med Hembygdsföreningen och den sedvanliga BÖFF-resan, som gick längs Pite älvdal. Jag vill här även passa på att tacka Torbjörn Henriksson för all hjälp. Se artikel på sid 17 och 18!

När du har fått denna tidning i din hand, har vi också genomfört Skördefesten i dagarna tre, med öppet hus och loppmarknad. Hembygdsdagarna och Skördefesten brukar generera deltagare till studiecirkel och nya medlemmar, och så även i år!

Under sommaren har Göte Sundberg, Eila och jag träffats ett antal gånger för att sammanställa och komplettera de två häften som tidigare varit utgivna, nämligen det vi kallar för Nedre- och Övre stadsdelen. Den 1 juli träffades cirkeldelaren Rickard Pahlsson och de övriga cirkeldeltagarna på Råbäcksgården, där alla blev informerade om nytrycket.

I samband med Kulturarvsdagen släpps den nya boken på Havremagasinet. Se sid 3!

Vi, Jimmy Gärdealm Norrb. länsbibliotek, Olle Mattsson och Helena Carlström Norrb. museum, Berthill Munkestam, Eila och jag, har även under sommaren haft träff både på Norrbottens Minne och Råbäcksgården, för att undersöka förutsättningarna att skapa "Rakare spår till Norrbottens lokalhistoria" via Internet. Ett samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer, som även inkluderar hembygds- och släktforskarföreningarna i länet. Välkomna till höstens aktiviteter!

Björnvål

Återställare

Om intresse föreligger drar vi igång en ny omgång återställare, när vi har 6 - 8 anmälningar.

Återställaren är till för Dig som kommit av Dig med forskningen. Har Du kört fast? Tycker Du att Du glömt bort hur man går tillväga? Har Du kommit till nya frågeställningar? osv. osv. Då är troligen det här något för Dig. Återställaren är tre gånger tre lektionstimmar, onsdagkvällar 18.30 - 21.00.

Du anmäler Dig till Björn tel 0921 - 653 15

Besöksstatistik

Den 28 maj blev vår anställda, Carina Schylander, den 58 000:de besökaren som skrivit in sig i vår Gästbok, men tyvärr så var fru Fortuna inte med denna gång på de två trisslotter hon föräddes med.

Hjälp!

I Boden-ANAN nr 3/2007 sid 13 har troligen ett fel smugit sig in på skomakare Joel Nilssons antavla. Ana nr 24 skall troligen vara Eric **Ersson** Brunström f 1799-07-02 i **Meldersteins bruk Råneå fs**. I hfl står det att han är född 1799-07-16, som stämmer överens med vad som var skrivet i Boden-ANAN. Vi har ej kunnat följa någon av dessa i hfl så att det med säkerhet går att konstatera vad som är rätt, men allt tyder på att det skall vara den från Råneå.

Kungl. Norrbotten:s regementes siste indelte soldat

Kyrkogårdsvandring

Torsdagen den 9 september kl.17.30, träffas vi på trappan till Överluleå kyrka.

Då kommer vi att gå runt på kyrkogården tillsammans med Ulla Wikman som berättar för oss om sitt tillvägagångssätt när hon inventerar gravstenar. Hon kommer även att berätta om några av de äldsta/äldre gravstenarna. Det kommer att ta ca 1 timme.

Ny bok på Kulturarvsdagen

Temat i år är "Kulturens vägar." På Kulturarvsdagen den 12 september visar Boden Överluleå Forskar-Förening delar av utställningen "Boden Förr och Nu", samt släpper nya boken "**Boden, Från Station till Garnison**". Den består av 248 sidor om gamla och nya Boden. Priset för denna är 200:-

Boka in den dagen från kl 11.00 - 15.00 på Havremagasinet i Boden! Gratis inträde!

Passa även på att titta på utställningen "Rysen kommer" och fika i caféet där BÖFF har utställning och bokförsäljning!

Kommunalrådet Olle Lindström öppningstalar!

Tingsprotokoll

Dessa ting handlar om soldat Jöns Lustigbuss och hans dotter Brita Stina. Han var soldat i Sävast, men övertog Råbäcken nr 3, där han bodde från ca 1792 fram till sin död 1836 9/6. Idag är denna gård vår forskarstuga Råbäcksgården.

1809 nr 132

Aldenstund vid nu överstånden Generalmönstring med Västerbottens regemente tillhört soldaten Jöns Olofsson Lustigbuss av Livkompaniet nr 73, 5 fot 10 ½ tum lång, vilken är 34 ¼ år gammal och tjänt i 9 ¾ år, nu kommen utur krigstjänsten att avgå i anseende till Starr på vänster ögat, därtill börjar han ock höra illa, fördenskull Jöns Olof Lustigbuss härigenom från Regimentet och krigstjänsten avskedad, med det vittnesbörd, att han under tjänstetiden sig troligt och väl krigat, vilket vederbörande till efterrättelse (länder).

Näsbyn 4 juli 1792.

18110510 § 291

mål mellan Jöns Olofsson Lustigbuss i Råbäcken kärke, samt dess dotter Brita Stina, och den för röveri och rån anklagade drängen Johan Hansson i Sunderbyn svarande, att med varandra övat lönskaläge, samt å käreandens sida gavs vid handen att inga flera bevis till Johan Hanssons övertygande vara att tillgå.

Avsades

Som inga bindande bevis mot Johan Hansson inlupit, att hava rätt pigan Brita Stina Jönsdotter med dess den 15 oktober 1809 framfödda ännu levande piltebarn; Alltså och ... det Johan Hansson ifrån allt ansvar och tilltal härutinnan förkallas pigan Brita Stina Jönsdotter ålagd att giva till kyrkan 32 skilling banco samt att dessutom undergå enskild kyrkoplikt om det ej redan skett.

Kolonat vid malmbanan

Under tidigt 1900-tal ville staten bereda försörjning för de många arbetslösa och samtidigt få nya marker uppodlade. Ett sätt var att tilldela familjer s.k. kolonat, där kolonisterna skulle odla upp jorden och uppföra byggnader. En statens kolonisationsnämnd skötte kontraktsskrivning.

Kontrakten innehöll en mängd punkter om hur byggnader skulle uppföras och hur mycket jord som skulle odlas upp. Viss väg skulle underhållas. Virke kunde man få ta och några tusen kronor i bidrag kunde man få. Arrende skulle betalas.

En kolonist berättar

Arvid Nyström i Svartlå har i en uppsats år 1973 berättat om kolonisationsområdet på kronoparken Ljusåtrakten vid Gransjö i Edefors socken. Gransjö var en hållplats vid malmbanan norr om Boden. Han nämner att man förutom att dua varandra bara använde efternamn. Förnamn brukades bara i närmaste bekantskapskretsen.

Arvids far N A Nyström sökte kolonat 1 för att där låg en tjärn. I andra hand sökte han nr 11. Dock var nr 1 upptaget, och det var tur för dem, ty det var helt odugligt. De bodde i Tväråberget inom Jörns socken. I februari 1921 reste fadern upp till Gransjö, där han begärde stämpling av skog till byggnadsvirke. Han anställde några till hjälp för att ta ut virket, och de byggde sedan en koja och ett stall. När det var klart åkte han hem. Egentligen skulle han inte ha fått något kolonat eftersom han var invalid efter en olycka 1915. Men han hade flera söner i lämplig ålder.

Tredjedag påsk åkte fadern, de två äldsta sönerna och äldsta dottern upp med häst och ko samt järnspis och redskap m m. Resan gick via Fällfors till Myrheden och sedan med järnväg till Gransjö. Mer virke togs fram, nu med egen häst.

Arvid fortsätter: Fadern var född 1865 och modern 1872. Vi var elva syskon, fyra redan utflugna. Vi flyttade i tre etapper. En vecka efter midsommar kom mor med tre småsyskon. Hon hade med sig möbler och redskap samt två kor. Gården var inte färdig utan vi bodde i kojans som byggts under vintern. Med oss kom en västerbottning, Gustav Lundkvist. Golvytan var cirka 30 kvadratmeter och vi var tio som bodde där fram till hösten. Jag minns inte att det kändes trångt ändå.

Den 5 maj 1921 kom jag som trettonåring till Gransjö. Vid stationen stod en pojke, som var något större. Han hade på sig ett par sjöstövlar, som var alldeles för stora. Han hade fått dem av en linjearbetare. Sen hade han en gammal stor kavaj, och det var hans klädsel. Han var äldsta barnet i en barnrik och mycket fattig banvaktsfamilj.

Utom järnvägshuset fanns bara ett hus. Det hade uppförts hösten 1920 av Hjalmar Lundmark, som hade diversehandel där.

Resan var en stor upplevelse. Det var första gången jag åkte tåg. Mitt första arbete på kolonatet var att bära och stapla rester från bilandet av hustimmer. När tjälen gått ur jorden började vi odla den första tegan. Den besåddes med havre, och där kom den första kolonistskörden i Gransjö.

Skola

På hösten var gården färdig och den hade två rum och kök. Nu hade Edefors församling fått bekymmer: under sommaren hade flera barnrika familjer flyttat in. Man frågade min far om han kunde lösa lokalfrågan. Och vi avstod ett rum på nedre planet. Far fick tag på en snickare Spaal-August från Havsträsk. Han inredde ett vindsrum för lärarinnan. Det var många skolbarn och det blev trångt. Folkskolan läste på förmiddagen och småskolan på eftermiddagen. Skolan var här t.o.m. vårterminen 1922.

Under sommaren byggde vi ett nytt hus, och det användes som skola från hösten 1922 t.o.m. höstterminen 1923. Edefors församling byggde en skola som togs i bruk vårterminen 1924 och användes till 1948, då skolan i Gransjö drogs in.

Stora svårigheter

I kolonisationsnämndens broschyrer uppgavs, att färdig väg fanns till samtliga kolonat. När kolonisten Junelius kom våren 1921 fann han, att det var fem kilometer väglöst land till hans ställe. Han började i alla fall med en del arbeten och byggen. Under tiden var han inneboende i Tvärberg. Vägen byggdes först 1923. Då självbyggarna Sundberg och hans blivande granne Tallbergs-Anders kom fanns ingen väg från Gransjö de sju km till Jaxberg (trols Jacksberget på kartan, öster om Malmabanan). Deras kolonat var stakade i vinkel från järnvägen med byggplatserna 600 meter från denna och odlingsmyrarna däremellan. De byggde var sin koja av timmer från skog i närheten. På järnvägsvagn i Gransjö lastades plank, bräder tegel, snickerier m m. Vagnen kördes sedan till kolonaten, där man lastade av. Den blöta myren måste först spångas, och sedan skulle allt bäras den dryga halvkilometern till byggplatserna. Med detta tunga arbete så tog förstås byggandet lång tid. Kolonisationsnämnden var inte snabb med vägbyggena, särskilt inte för självbyggarna.

Då Smålands-Johan till midsommar 1922 kom till sitt kolonat vid Degervattenstjärn var vägen från Gransjö 3 km inte påbörjad. Två kolonat låg på östra sidan av tjärnen. Vid sekelskiftet hade en ovanligt stor

skogsbrand härjat, så nu fanns bara småbjörk. Hustimret måste tas från västra sidan. Markerna runt tjärnen var odikat gungfly. Först gjorde Småland strutformade tält av papp, där familjen på nio personer kunde sova första sommaren. Han kallade dem pappersstrutar. Det var nästan omöjligt att sova för en massa små, små änglar sjöng hela nätterna. Småland var en av de få med egen häst, och det var en ovanligt bra häst. Småland högg ner de närmaste och största myrtallarna och la ut dem på tvären i myren på avstånd lika med hästens steglängd. Så övades hästen att gå på stockarna, varefter hustimret kördes fram utan större missöden. Lagårn var färdig till hösten, och familjen bodde där första vintern. Vägen från Gransjö kom först nästa år.

Odla i blötmyr

Man började med laggdikningen. Den avgränsar odlad mark från annan och hindrar vatten utifrån att komma in på odlingen. Därefter grävdes diken för att avdela lagom breda tegar. Med vassa hackor delades och jämnades ut moss- och starrbankar. Nästa år bereddes marken för sådd. De första åren var myrodlingarna så blöta, att marken inte höll för en häst. Därför måste harvning och sådd ske medan tjälen fanns kvar i marken. Man måste förse hästens hovar med trampor 25 x 25 cm och av järnbeslaget trä. Ändå sjönk hästen rätt ofta genom. Inte många hade häst, varför man måste hjälpa andra. Därför var det svårt hinna med sådden medan tjälen var kvar. Utsädet var alltid havre till grönfoder. Med rätt konstgödselblandning blev det goda skördar. Allt såddes för hand och slogs med lie. Det tog många år innan tegarna bar häst och slättermaskin.

Det fanns inte mjölk att köpa och familjerna var barnrika. Därför var det nödvändigt att redan från början skaffa sig en ko, helst två. Att skaffa foder till dessa var rena mardrömmen.

Behov att anställas

Det var en hård kamp att överleva de första åren, varför man behövde arbetsförtjänster. Domänverket ville helst ha sina tidigare anställda från Luleå och Råneå älvdalar. Det hände rätt ofta, att de nya invånarna blev kallade tomkolonister. Men de var otroligt eniga och hjälpsamma mot varandra men mycket stridbara när det gällde att slå vakt om de arbetstillfällen som fanns. Konflikter förekom med arbetsgivarna. Kolonisterna fick det bättre och bättre. Från början av 1930-talet till slutet av 40-talet hade man tillsammans cirka 200 kor och 20 hästar. Kolonisterna producerade själva 95 procent av fodret till djuren. Folkmängden översteg 200. Sedan kom avfolkningen med tomma hus och överväxta husgrunder.

Förteckning på kolonaten

Kolonat nr 1 Tvärberg

Anton Johansson f 1885 var änkeman sedan hustrun avlidit i Brasilien. Han kom med två barn och sina åldriga föräldrar. Marken var oduglig. Han flyttade till Gotland medan föräldrarna flyttade till sin hemtrakt Alträsk. Byggnaderna revs 1930.

Kolonat nr 2 Tvärberg

J A Cederlund f 1880 och hustrun Amanda f 1882 kom i juni 1921 med fyra pojkar. Hustrun avled vintern 1922 och de fick lämna. Cederlund blev Svartlåbo och han var en mycket skicklig stenhuggare. Han kom från Porjus. Efterträdare blev Knut Jansson från Havsträsk (det måste vara han som gifte sig med skrivarens moster Ingeborg på bolagstorpet Styfs i Forsträsk, och de stannade där). Gården stod kvar i Tvärberg och hyrdes ut av Domänverket till fritidshus.

Kolonat nr 3 Tvärberg

Axel Vestman f 1885 med hustrun Emelia f 1876 kom vid midsommar 1921. De kom från Svartlå och hade fem barn. De bodde första månaderna i en kolarkoja då huset som staten skulle bygga inte var klart. Vestman hade gått lantbruksskola på Åminne (tidigare kungsgård vid Lule älv) och var den ende kolonist som var skolad i jordbruk. I slutet av 1940-talet flyttade de till ett centralare kolonat. Det blev minst tre efterträdare, kanske för att Vestman odlat mycket. Byggnaderna har senare rivits.

Kolonat nr 4 Tvärberg

Jämtlänningen Erik Eriksson f 1874 med hustrun Beda f 1888 hade fyra barn och kom från Svartlå. Mannen gick bort och Beda återvände till Svartlå. Efterträdare blev Birger och Elina Johansson, som kom från Svartlå och stannade några år. Domänverket har senare hyrt ut bostadshuset till fritidshus.

Kolonat nr 5 Risbergsmynen

Frans Junelius f 1881 med hustrun Elma f 1891 och ett barn kom från Porjus 1921. Efter en tid hade de odlat så det räckte till två kor. Vid pensioneringen 1948 flyttade man till Lakaträsk. Byggnaderna revs.

Kolonat nr 6 Risbergsmynen

Hilding Lundmark f 1881 med hustrun Anna f 1885 och fyra barn kom 1921. Kolonatet var dåligt, men ändå kunde man ha tre kor och häst. De flyttade till Luleå i slutet av 1940-talet. Byggnaderna revs.

Kolonat nr 7 Risbergsmynen blev aldrig bebyggt.

Kolonat nr 8 Jaxberg

Verner Sundberg f 1891 med fru Vilma f 1888 kom 1921 från Malmberget med sina två små flickor och Sundbergs åldriga svärmor. Svårigheterna som mötte dem har förut beskrivits. Hustrun var sjuklig – kanske därför flyttade de bort 1926. Först 1932 kom ny

innehavare, Joel Mattsson, kallad Eli. Han var född 1903 och hustrun Ingeborg 1905. De hade ett barn. 1937 flyttade de till Dragträsk. Byggnaderna är rivna.

Kolonat nr 9 Jaxberg

Evert Isaksson f 1885 och hustrun Sofia f 1888 samt åtta barn kom 1925 från Degerslet. Han var skicklig byggnadsarbetare, men det var ont om arbete. Vintern 1935 fick Isaksson och de två äldre pojkarna skogsarbete två mil bortom Lakaträsk. På fettisdagen omkom Isaksson i en mycket tragisk olyckshändelse. Det kan jag intyga som var närmaste granne, skriver Arvid Nyström. Kvarvarande familj fick senare flytta till kolonat nr 10. Byggnaderna revs.

Kolonat nr 10 Jaxberg

Först var Tallbergs-Anders, A A Andersson, f 1877. Han var från Tallberg i Ångermanland, därav namnet. Frun hette Margareta f 1883, och de hade fyra barn. De kom 1921 från Gällivare och återvände dit 1928. Deras svåra kamp har beskrivits förut. 1932 kom uppvecklaren Arvid Nyström dit "i brist på bättre". Han var ju son till kolonisten på nr 11. År 1936 flyttade Arvid till Svartlå vid Lule älv. Därefter kom änkan Isaksson från nr 9 men 1950 flyttade den familjen till Svartbjörnsbyn. Byggnaderna revs och flyttades till nr 19.

Kolonat nr 11 Svartlåvägen

Nils-August Nyström f 1865 kom våren 1921 med hustrun Maria f 1872 och sju barn. Efter faderns bortgång 1935 övertog äldste sonen Axel och köpte senare kolonatet av Domänverket. Det blev ett hemman på cirka 100 hektar. Han flyttade med tiden till Boden och behöll gården som fritidshus.

Kolonat nr 12 Svartlåvägen

Ludvig Åkerlund f 1884 med fru Svea f 1892 anlände hösten 1921 med fem barn. De byggde den s.k. Åkerlundakåken, där de bodde första tiden. Åkerlund kom från Svartbjörnsbyn. Efter makens bortgång i slutet av fyrtioalet flyttade Svea dit. Husen revs senare.

Kolonat nr 13 Svartlåvägen

Arvid Lind f 1893 med fru Hanna f 1896 och tre barn kom 1923. De var rånebor och hade sedan något år bott i en stuga på andra sidan järnvägen. Den stugan blev den första kooperativa butiken i Gransjö. Efter makens bortgång i mitten av 1960-talet flyttade Hanna till Luleå. Gården blev fritidshus och hyrs ut av Domänverket.

Kolonat nr 14 Svartlåvägen

J F Vretholm f 1879 med hustrun Sofia f 1870 och åtta barn kom från Överkalix. De hade inte någon bostad då deras "statsbygge" inte ens påbörjats. Med fattiga grannars bistånd fick de tak över huvudet första vintern. Fattigdomen var ohyggligt stor, kanske för att fadern hade en periodisk sjukdom. Hösten 1923

flyttade de till Anukaski nära Polcirkeln. Efterträdare blev svenskamerikanen Knut Olsson f 1887 med hustrun Lydia f 1896, men de återvände till Amerika 1926. Nu kom Harads-borna John Borggren och hans fru Tyra (Hon hade någon tid bott hos Petter och Sofia Boström i Västra Bovallen). Efter något år flyttade de tillbaka till Harads. (Skrivaren minns att de bodde på Edeborg i Harads). Kolonatets hus revs.

Kolonat nr 15 Svartlåvägen

Första kolonisten hette Karlström men kom aldrig. Arvids bror Axel Nyström sökte och fick kolonatet. Vi odlade två hektar samt förde fram tillräckligt med byggnadstimmer, som bilades och sågades. Det fanns ingen lämplig plats att bygga på. Domänverket sålde virket. Den odlade marken brukades några år tillsammans med nr 11. Nr 15 bebyggdes aldrig.

Kolonat nr 16 Svartlåvägen

Erik Andersson f 1885 och hustrun Kornelia f 1887 med fyra barn kom sommaren 1922 från Porjus. De flyttade till Svartbjörnsbyn 1927. Från Nedre Flåsjön kom 1927 K G Zerpe f 1887 och fru Hanna f 1890 med sju barn. De köpte stället till fritidshus och flyttade till Harads. Skrivaren minns att en Zerpe var tolk när de finska flyktingarna hösten 1944 kom till Harads.

Kolonat nr 17 Svartlåvägen

J A Löqvist f 1875 med fru Johanna f 1874 och fyra döttrar kom midsommar 1921 från Harads. Efter makens bortgång i slutet av 1930-talet flyttade familjen till Harads. Efterträdare blev Axel Vestman från nr 4. I slutet av 1940-talet flyttade han till Vuollerim. Kolonatet blev kronotorp och sedan skogsarbetarbostad.

Kolonat nr 18 Svartlåvägen

Anton Pettersson f 1882 med hustrun Kristina f 1883 och fyra barn kom sommaren 1921 från Kiruna. Det var ont om arbete. Hösten 1922 övertog Pettersson svärfaderns åboställe i Pardimjaur mellan Murjek och Polcirkeln. Konrad Hansson kom från Mjesjön, men på grund av dåliga markförhållanden måste gården rivas. Se nr 19!

Kolonat nr 19 Svartlåvägen

Gottfrid Öhman f 1893 m fru Edla f 1892 och tre barn kom hösten 1921 från Rågraven. De flyttade till Porjus 1922. Sedan kom Einar Ullberg f 1900 med fru Eva f 1899 år 1923 från Boden. De flyttade söderut 1926. Byggnaderna revs. År 1954 togs byggnaderna från nr 10 och uppfördes här. Konrad Hansson f 1901 med fru Ebba f 1899 kom från nr 18. När Arvid skrev sin berättelse bodde de kvar.

Kolonat nr 20 Svartlåvägen

Karl Johansson f 1880 med fru Hilda f 1882 och tre döttrar kom 1922. Karl behöll sitt arbete i Kiruna. År 1927 flyttade de bort. Sedan kom O G Johansson f

1887 med fru Hilma f 1890 och sex barn. De flyttade till Boden i början av 60-talet. Domänverket hyrde ut byggnaderna till förråd.

Kolonat nr 21 Svartlåvägen

Artur Lundkvist f 1894 och hustrun Albertina f 1894 kom 1921. Hustrun gick bort 1923. Artur gifte sig några år senare med Henny f 1903 från Gunnarsbyn. Han köpte byggnader med tomt av Domänverket för att bo kvar.

Kolonat nr 22 Degervattenstjärn

Albert Gabrielsson f 1897 med fru Anna f 1899 kom 1922 från Åträsk. Vägen var inte färdig, och avloppsdiken saknades. Gabrielsson pensionerades 1959 och flyttade till Sandträsk. Mangårdsbyggnaden och en stor stilig ekonomibyggnad uthyrdes av Domänverket till förråd.

Kolonat nr 23 Degervattenstjärn

Albert "Småland" Johansson f 1876 och frun Anna f 1879 samt sex barn kom midsommar 1921. Deras besvärigheter har beskrivits tidigare. Han lämnade kolonatet 1932 och övertog svärfaderns torp i Småland. Sedan kom Sven Enberg f 1903 och hustrun Eva f 1904 från Åträsk. De återvände till Åträsk 1945. Efterträdare blev Sven Lund. Domänverket ändrade stället till kronotorp. Lunds bodde kvar.

Kolonat nr 24 Degervattenstjärn

Verner Hansson f 1895 och hustrun Hulda f 1899 kom 1923 från Mjesjön. De byggde och odlade. Efter föräldrarnas bortgång köpte sönerna kolonatet, som blev hemman. De bor kvar, skriver Arvid.

Kolonat nr 25 Sandträskvägen

C A Larsson f 1884 och hustrun Frida f 1879 med en pojke och två flickor kom från Svensbyn veckan före påsk 1921. Pojken avled redan första veckan. I början av 1940-talet avträdde man kolonatet och flyttade till Boden. Efterträdare blev en Kalixbo, som hette Nilsson. År 1973 bodde Göte Fredriksson där.

Kolonat nr 26 Sandträskvägen

Oskar Eliasson f 1883 och hustrun Ida f 1889 kom våren 1921. Efter Idas bortgång 1935 återvände Oskar till Sjulnäs, varifrån de kommit. En halvbror till Abel Nilsson på nr 27 övertog. Han hette Andersson. Efter makens fränfalle köpte hustrun Signe byggnaderna med tomt och fortsatte att bo där.

Kolonat nr 27 Sandträskvägen

Abel Nilsson f 1879 med hustrun Tekla f 1877 och sex barn kom 1922 från Hundsjö. Efter Abels bortgång 1934 fortsatte Tekla på kolonatet. I slutet av 1940-talet döpte Domänverket om det till kronotorp. Nilssons blev kvar till mitten av femtitalet. Sedan blev Helge Halvardsson torpare. Torpet var skogsarbetarbostad 1973, men Helge bodde kvar.

Kolonat nr 28 Sandträskvägen

Anders Markstedt f 1891 med fru Emma f 1902 kom 1922 från Strandfors vid Byske älv. De odlade samt byggde bl a en stor lagård, som senare revs. De köpte gård och tomt av Domänverket.

Kolonat nr 29 Sandträskvägen

Clara Landström f 1874, änka med fyra söner, kom år 1922 från Svartlå och de odlade. I början av 40-talet flyttade Clara till en av sönerna. Gården hyrdes senare ut av Domänverket till flera hyresgäster.

Kolonat nr 30 Mörtträskvägen

Leander Engström f 1894 och hustrun Elin f 1896 kom från Boden 1924. Engström övergav det 1926 men förblev Gransjöbo. Byggnaderna revs genast.

Kolonat nr 31 Mörtträskvägen

J A Söderman f 1889 och hustrun Anna f 1888 kom från Kiruna 1921. Efter hustruns bortgång i mitten av fyrtiotalet flyttade Söderman ner till Gransjö. Han bodde i Harads 1973.

Kolonat nr 32 Degervattensvägen

Jonas Fors f 1884 och hustrun Anna f 1881 kom från Malmberget 1921. Hustrun avled 1922, men Jonas fortsatte att bruka kolonatet. Han pensionerades 1940 och flyttade till sin barndoms trakter i Pajala. Domänverket gjorde byggnaderna till skogsarbetarbostad.

Kolonat nr 33 Degervattensvägen

A P Selberg f 1886 med hustrun Maria f 1870 kom 1921 men återvände 1927 till Harads. August Lind med hustrun Lea och fyra barn kom 1927 från Lappmotjärn. I mitten av 1960-talet flyttade de till Boden. Byggnaderna var kvar 1973.

Kolonat nr 34 Degervattensvägen

Våren 1921 kom en lustig filur. Han var dalmas och född 1875. Han byggde en koja, som var till hälften nedgrävd i jorden. Kojan var ovanligt liten. Han gjorde ett försök att bila timmer – det blev en stock. Den såg ut som en slingrande orm, och han gav upp. Sommaren 1921 var det många arbetare som bodde i järnvägs-vagnar – elektrifieringen pågick. Masen gjorde resor till Boden och järnvägsvagnarna två gånger i veckan. Han bar på en kont, tungt lastad. Då det kylde till mot hösten försvann masen. Det påstods, att han kokade brännvin. Sommaren efteråt hittades en hel fabrik vid en kallkälla några hundra meter från hans koja. Ingen visste vart masen tagit vägen. Västerbottningen Gustav Lundkvist f 1895 sökte och fick kolonatet. Han började bygga 1923. Hösten 1924 hemförde han sin unga brud Frida f 1905. Lundkvist flyttade 1928 och bosatte sig i hustruns hemtrakt nära Koler. En man vid namn Jonsson hade kolonatet till 1938. Arvid berättar, att Göte och Signe Söderman för femton år sedan köpte

byggnader och tomt för att bo där under anställning vid Sandträskgården.

Kolonat nr 35 Degervattensvägen

En gård timrades men fick inte tak. Kolonatet var mycket dåligt. Det påbörjade huset flyttades till nr 36.

Kolonat nr 36 Degervattensvägen

Arvid Vikström från Bredåker fick kolonatet och byggde med virket från nr 35 men bosatte sig inte där. Bror Larsson f 1901 och hustrun Hilma f 1913 kom från Södra Bredåker. De flyttade till Boden 1963. 1965 kom Birger Johansson f 1908 med fru Elina f 1913 och elva barn. De kom från nr 4 Tvärberg och bodde kvar 1973.

Kolonat nr 37 Sandträskvägen

Johan Isaksson f 1885 med fru Tekla f 1883 kom från Överluleå 1928 och lämnade 1931. Sedan kom Reinhold och Anna Ruuth från Sandträsk, och de flyttade till Luleå 1947. Domänverket hyrde ut byggnaderna.

De följande kolonaten ligger på norra sidan av Mörtrträsket. Sedan den nya vägen byggts till Sandträsk fick följande kolonat sin utfart dit. Den gamla vägen växte igen.

Kolonat nr 38 Sandträsk

Axel Lövgren d 1889 och hustrun Fredrika f 1897 kom 1921 från Malmberget. De flyttade till Luleå i slutet av 1940-talet. Domänverket sålde byggnaderna för rivning.

Kolonat nr 39 Mörtrträsk

Hjalmar Fredriksson f 1888 och hustrun Julia f 1891 kom 1921 från Svartlå. De flyttade till Dragträsk 1932. Nu kom Evert och Lilly Söderman, vilka i mitten av sextitalet flyttade till Boden. Domänverket hyrde ut gården till fritidshus.

Kolonat nr 40 Mörtrträsk

Änklingen Janne Olsson f 1877 kom från 1921 från Svartlå, dit han återvände i mitten av fyrtiotalet. Domänverket sålde byggnaderna till rivning.

Kolonat nr 41 Mörtrträsk blev inte bebyggt.

Kolonat nr 42 Mörtrträsk

Johan Halvarsson f 1887 och hustrun Hilda f 1893 hade tre barn och kom sommaren 1921 från Gällivare. Det blev mycket besvärligt utan väg. De flyttade bort 1946 på grund av ålderdom. Husen revs.

Skrivaren undrar om det blivande järnverket lockade en del mot kusten? Fö är jag förtrogen med hur arbetet gick till. Mina föräldrar hade lika hårt arbete som kolonisterna, dock på egen torva.

Arvid Nyström fortsätter:

I början av juli 1936 besöktes i det närmaste alla kolonat av landshövding Gärde, som var ordförande i Statens kolonisationsnämnd. Med honom var major Hjärpe som sekreterare samt överjägmästare Elgstrand, revirförvaltare Utterström och några lägre revirtjänstemän. Eftersom mitt kolonat nr 10 var längst ned efter den nybyggda vägen mot Boden fick jag första besöket.

Några dagar därefter visste tidningarna berätta, att kronprins Gustav Adolf och kronprinsessan Louise under deras resa i Norrbotten skulle besöka Sandträsk Sanatorium och äta middag där den 20 juli. Då vägmästare Lövgren fick veta detta satte man igång med att snygga upp den knappt färdigbyggda vägen mellan Gransjö och Överluleå sockengräns. Men vad väggubbar och Gransjöbor inte visste var att kronprinsparet kom att besöka Erik Erikssons kolonat nr 4 i Tvärberg och det efter Svartlåvägen belägna nr 11. Anders Markstedts nr 28 efter Sandträskvägen fick också besök. Då kronprinsparet gjorde två avvikelser från journalisternas beräkningar tappade dessa bort dem och återfann dem först när de skulle lämna nr 11. Det kan tilläggas, att vägmästare Lövgren blev förskräckt då han fick höra, att kronprinsparet hade passerat den säkert sämsta vägbiten i distriktet. Nämligen den från järnvägsstationen till kolonat nr 11.

Kolonisationen har kritiserats av många, inte minst tidskrifterna *Sunt Förnuft* och *Skattebetalarnas Förening*, samt Domänverkets tjänstemän och många fler. Vi som blivit något äldre, fortsätter Arvid, minns hur det var första årtiondena efter första världskriget. Maten började då finnas, men många arbetslösa, en del också bostadslösa, saknade pengar till att köpa mat. De flesta kolonisterna var alldeles utblottade när de kom. Det var det enda som stod till buds.

När kolonisterna kom var hela området försumpad granskog. Det fanns inte en gran som kunde duga till julgran. Deras odlarmöda och dikningar har gjort underverk. På de åkrar som lagts ned växer den finaste ungskog. Domänverket har inkomster av de gårdar som är kvar, elva är uthyrda. Fjorton har sålts för att rivas. Sex kolonat har blivit torp eller jordbrukslägenhet och hyrs ut. Två har sålts och blivit hemman. Kolonisterna var i fyrtio år god arbetskraft åt Domänverket.

Arvids slutkläm i april 1973 är att han har svårt att föreställa sig att svenska staten skulle ha gjort någon förlust på kolonaten i Gransjö. Han tror också, att många torpare och småbönder nog inte hade det stort bättre.

Arnold Lagerfjärd

Kolarepoken

En bråd tid började med huggning av skog som skulle kolas. Det blev brist på bensin, många bilägare fick avregistrera sina bilar, endast en och annan som var beroende av bilen för transport till viktiga arbeten inom offentliga uppdrag och andra nödvändiga arbeten. Gengas hoppades man skulle bli räddningen. Huggning av mest björk, ansågs vara möjlig att använda och förädla till drivmedel för bilar i stället för bensin. Mycket av arbete ägnades att förbättra och finna på något nytt på området. Framsteg gjordes också, många kunde också tillägna sig det nya med gengasaggregat, och på så sätt återfå sin bil.

Som exempel kan jag komma ihåg en känd affärsman i trakterna här i norr. Han hade ett viktigt ärende till Boden, körde med ganska hög hastighet, påfrestningen för aggregatet blev för ansträngande och han tappade apparaturen i en uppførsbacke ovanför Brännkläppen, men det gick av bara farten fram till Boden. När han så stannade där, träffade han en bekant som undrade om varför han slutat använda gengas. Han blev mäkta förvånad och erkände att han måste ha tappat maskineriet efter vägen, tittade efter i bensintanken om att där fanns drivmedel för återfärden hem.

Huggning av kolved sattes igång, primitiva skogskojor byggdes där det ansågs möjligheter för att bygga kolbrygga vid stationer i skogstrakter efter malmбанan till Gällivare, ost efter Morjärvsbanan till Haparanda. Möjlighet att bli av med kol ansågs lovande, efterfrågan var stor och möjlighet att få sälja var hoppfull. Efterfrågan var stor, man befarade ont om skogsarbetare. Många huggare kom från Finland och fick jobb. Det var flera huggare som kom med hustru och barn, bodde till att börja med i primitiva kojor, men bofasta och så småningom ?

Kolarvinter!

Vi blev erbjudna vinterjobb, huggning och körning i närheten av Gransjö station. Vi var ett lag om 4 mannar som kämpat ihop tidigare och kommit bra sams, både i med och motgång. Det var i slutet av november månad, det var klart för avfärd till arbetsplatsen som beräknades räcka hela vintern. Vi skulle köra med våra respektive hästar. Resan startades en tidig morgon norrut efter landsvägen till Ljuså över järnvägen där till en skogsby med 2 gårdar som kallades Blomsterås. Där gjordes halt, efter ungefär 3 mils marsch. Vi fick övernatta i en gård som hette Häggströms. Tidigt på morgonen fortsatte färden på norra sidan järnvägen till Gransjö, ungefär 2 mil. En ung man från gården där vi övernattat blev vår vägvisare fram till Gransjö! Där mötte den som skulle bli vår arbets-

givare, en skogsman vid Domänverket. Han lotsade oss till en plats i skogen där vi skulle komma att bo och ha vårt arbete inför vintern. Där var sig likt som för många andra före oss i liknande situation, en nedsnöad koja med rökhål i taket och stall för två hästar. Det var att sätta igång med att skotta bort snö framför dörrarna för att komma in och elda och göra sig hemmastadd. En intressant nyhet fick vi oss genast till livs, en kolare med familj, hustru och en dotter fanns i vårt grannskap. Kolaren med familjen hade bott i skogen hela sommaren, byggt en enkel koja, varit sysselsatt med huggning av kolved, rest en mila med tanke på att under vintern ägna sig åt kolning och hade första milan nästan färdig.

Vi var ju även bra igång med huggning och körning av ved fram till ett sidospår på Gransjö järnvägsstation. Kolaren kom till oss i vår koja och undrade om vi ville hjälpa honom om milan blev besvärlig. Jag har ställt i ordning och ämnar tända någon gång i natt, det är nämligen ingen brådska. I vanliga fall är en mila lugn och beskedlig de två första dagarna. Ofta börjar den bli orolig och svår att sköta mot 3:dje dygnet. Vi ställde in oss på att hjälpa till med vad vi kunde om så skulle behövas.

På något sätt anade han nog att inte allt var som det skulle med milan. Redan i början, sedan värmen börjat stiga efter tändningen, visades ansatser att slå, som det kallades. Röken från milan liknade ångan från en stor kokande gryta, vi kallades att komma och hjälpa! Kolaren var i full gång med att klubba toppen av milan, det dånade oupphörligt från innandömet. Som vanligt var toppen täckt med tjockt lager av granris och jord, täta dunsar som sprängskott, kastade jord av milan så att eldslågor slog ut.

Kolarmilan brinner!

Kolarens hustru kommer en tidig morgon och väcker oss. Ni måste komma med detsamma och hjälpa oss, jag tror att milan har börjat brinna, tag spadar med er! Det såg hotande ut, kolaren stod på milan och dängde på med en stor klubba. Eld slog ut på flera ställen på toppen av milan! Det var att sätta igång med att skotta upp jord där det brann som mest, vi var ju ändå oerfarna, men såg ju snart var det var mest nödvändigt att sätta in med arbetet. Mannen arbetade med den stora klubban, eldslågor slog ut på flera ställen. Kolaren kom ned från milan flera gånger, där han hade besvär med röken. Hans hustru fick spänna ut bältet över magen, som svällde upp av röken. Varje gång han kom ned från milan, ville vi gärna prata om vad han trodde det skulle gå i fortsättningen med kolningen. Hans svar: För det mesta jag har ju förr varit med om liknande situationer, men det har för det mesta gått bra!

Kläder

Värmen och dånet från milan tilltog, eldflammar blev större. Vi började ana att det redan var ganska kritiskt och att utgången var oviss. All den jord vi kastade upp på milan försvann mellan stockarna, men eldflamorna blev större och högre. Det blev för varmt på milan för kolaren! Vi började förstå att det var meningslöst att fortsätta, han lämnade klubban och kom ned från milan.

Det var redan morgon när katastrofen var fullbordad, och då såg vi och förstod vad som varit största orsaken till varför det blev en katastrof. Botten, platsen för milan, placerades i en backslutning och milan restes där medan det var torrt och sommar. När det så blev höst och kallt och regnet strömmade utför backen, genom den resta milan, frös vattnet och bildade svallis. En halv meter is låg genom hela den 150 m³ stora milan, det kallades en 15 famnars mila.

För att kolningen skall fungera och lyckas, måste varje stock stå löst och luta mot mitten, alla rotändar ned mot marken. När milan är rest färdig, har den konisk form.

Nästan ett helt års tungt arbete till spillo. Enda utvägen för dem var nu att få hjälp att komma härifrån. Jag vet ju ej om de hade något annat eget hem.

En annan kolare fick uppdraget att fortsätta med det misslyckade företaget, kolved fanns huggen, det var att hugga i och börja med en ny mila.

Kolarens yrke!

Utan att vara vidskeplig måste man erkänna att det ligger något av mystik i och under arbetet med kolning av en mila. Redan i början är arbetet intressant. I centrum på milans botten reses en stor skorstensliknande trumma, som fylles med små huggen ved där också tändningen sker. Runt denna trumma reser man så stock efter stock med kolved som vanligen var en 9 fots längd, och i omkrets vanligen 15 famnar, ca 150 m³ ved. När den så är färdigrest, skottar man på ett tjockt lager med jord på sidorna runt om. På toppen först ett lager med granris, sedan jord ovanpå. När tändningen skall ske vill man helst ha lugnt och fint väder. Kolningstiden för en liknande mila varar i regel 2 - 3 veckor. Rivning av en mila sker i regel i 3 etapper. Man börjar i toppen för att hettan ej då blir så stark och att man skall hinna med att föra undan de rivna kolen. Man måste nämligen täcka milan på nytt med mera jord och liksom riva milan i etapper.

Man får vara beredd på att vakta det rivna kolet både natt och dag. Det händer att det finns glöd i kolet när man river, man får vara beredd att ha snö eller vatten för att släcka, därför får man vara beredd på att det kan ta flera dagar att riva en mila. Sedan kommer körning och lastning i kolvagn på närmaste järnvägsstation.

Hjalmar Rönnebeck Ågården juni 1985

Originalt eenskrivet av Eila Fredriksson

Såväl under- som ytterkläder böra anpassas efter arten av arbete och den omgivande temperaturen och ej skada kroppen genom tryck eller åtstramning. Det är framför allt luften i klädernas porer, som gör, att de känns varma. Ju mera poröst ett klädesplagg är, dess mer skyddar det mot kyla. Trikåvävda bomulls- och linnetyger verka därför mera värmande än glattvävda. Stickade eller vävda ylletröjor hålla i sina maskor rikligt med luft och bibehålla därför kroppsvärmen mycket väl. Samtidigt upptaga de porösa underkläderna mycket bättre hudens avsondringar än de glatta och släppa in luft till huden, så att svetten kan avdunsta. Om man riskerar att ofta bli svettig, bör man alltså välja porösa tyger för underkläderna. Vid stark kyla skyddar ylle bäst. Bomullstrikå (Lahmanns) är också utmärkt till underkläder.

För personer med stillasittande arbete äro de vanliga bomullsunderkläderna lämpliga. I allmänhet kläda vi oss för mycket, beroende på den gamla åsikten om förkylning som orsak till de flesta sjukdomar. Särskilt ser man småbarn aldeles för mycket påbyltade. Frukten för förkylning är i hög grad överdriven. Smitta spelar såsom sjukdomsorsak en mycket större roll.

Kläderna höra, såsom framhållits, ej sitta hårt. Trånga halslinningar kunna trycka på halsens blodkärl och åstadkomma blodöverfyllnad i huvudet med huvudvärk, hårt sittande strumpeband kunna bidra till uppkomsten av åderbräck. Hårt åtdragna snörliv verka så småningom vanställande på bröstorgans form och försvåra andning och matsmältning. Särskilt är det av vikt, att barnens kläder äro vida och tänjbara, så att de ej hindra tillväxten.

Man bör ej sova i samma underkläder, som man använder under dagen, utan lufta dem väl under natten.

Skodon

Skodon skola vara så vida, att de lämna plats för hela fotsulan och alla tårna, även då man låter hela kroppsvikten vila på ena foten. Intet tryck på tår och fottrygg får utövas av överlädret. Klackarna skola vara breda och ej mer än 3 cm höga, annars blir gången osäker och foten vrickas lätt. För trånga och spetsiga skodon giva lätt anledning till inväxta naglar, liktornar och skavsår samt fullkomliga missbildningar av fötterna, så att tårna komma att ligga över varandra.

Yllestrumpor taga lätt åt sig fotsvetten och äro genom sin porösitet att föredraga framför andra strumpor. Strumpan bör ej vara för vid, så att den bildar veck på foten.

ur "Vårt hems läkarebok" år 1926

Spisordning

Utfärdad af Förvaltningen af Sjö-ärenderne

Till efterrättelse för Arméns flotta, då brist af en eller annan Proviantpersedel kan inträffa, af dem, form likmätigt Kongl. Maj:ts den 18 april 1796 i Nåder fastställde Spis-Ordning består.

När således full tilgång af Fläsk ej finnes, gifves enligt efterföljande Andra Spisningsfält för Åtta man i Fatlaget.

Morgon:	Middag:	Afton:
N:o 1 Sill 1 mark Brännvin 4 jungfrur	Fläsk 3 marker Ärter 3 kvarter + 1 ½ jungfru Hafregryn 3 jungfrur Brännvin 4 jungfrur	Smör 16 lod Korngryn 5 kvarter + 1 jungfru Brännvin 4 jungfrur
N:o 2 Smör 16 lod Brännvin 4 jungfrur	Sill 2 marker Ärter 3 kvarter + 1 ½ jungfru Hafregryn 3 jungfrur Brännvin 4 jungfrur	Smör 16 lod Korngryn 5 kvarter + 1 jungfru Brännvin 4 jungfrur
N:o 3 Sill 1 mark Brännvin 4 jungfrur	Salt kött 5 marker Ärter 3 kvarter + 1 ½ jungfru Hafregryn 3 jungfrur Brännvin 4 jungfrur	Smör 16 lod Korngryn 5 kvarter + 1 jungfru Brännvin 4 jungfrur
N:o 4 Sill 1 mark Brännvin 4 jungfrur	Salt kött 5 marker Ärter 3 kvarter + 1 ½ jungfru Hafregryn 3 jungfrur Brännvin 4 jungfrur	Smör 16 lod Korngryn 5 kvarter + 1 jungfru Brännvin 4 jungfrur
N:o 5 Smör 16 lod Brännvin 4 jungfrur	Sill 2 marker Ärter 3 kvarter + 1 ½ jungfru Hafregryn 3 jungfrur Brännvin 4 jungfrur	Smör 16 lod Korngryn 5 kvarter + 1 jungfru Brännvin 4 jungfrur
N:o 6 Sill 1 mark Brännvin 4 jungfrur	Salt kött 5 marker Ärter 3 kvarter + 1 ½ jungfru Hafregryn 3 jungfrur Brännvin 4 jungfrur	Smör 16 lod Korngryn 5 kvarter + 1 jungfru Brännvin 4 jungfrur

(1 jungfru = 1/4 kvarter = 1/16 stop = 1/32 kanna ≈ 0,081 78 liter).

Anmärkning

I händelse af mindre tilgång å Smör, gifves derå förknappning, medelst en half portions indragning efter befinnande omständigheter.

Enär Torrföda bör utgifvas, så kan dertil om middagen salt- torkadt- eller rökt Fläsk begagnas, dock alltid af senare slaget enär tilgång gifves.

Finnes åter mindre tilgång eller ock total brist af Fläsk, kan i stället rökt eller torkadt Kött användas, då deraf består en och fjerdedels mark per Man om middagen. Är åter bristen af förenämde persedlar större och flere dagars torrföda å rad bör utspisas, så gifves til middagen ena dagen antingen Fläsk eller Kött, och andra dagen Sill jemte Smör, hvarmed omvexlas. Då Sill för detta ändamål gifves, består til middagen en half mark Sill och et lod Smör på Man. Dock bör ej utan i högsta nödfall Sill til torrföda om middagen användas.

Quantiteten af Brännvin om middagen äfven som Smör om aftonen, blifver oförändrad, så framt ej förknappning derå är anbefald. Stockholm den 12 Augusti 1808.

På dragande Kall och Embetes vägnar

Joh. Gust. Lagerbjelke

Vict. v. Stedink. J. H. Schutzerantz. F. A. Carlström

Carl Kåhlman

En korpral vid arméns flotta, Sveaborgseskadern

Hans namn var Abraham Sandberg och min fmmff. Under sina 45 år vid Arméns flotta hann han säkerligen vara med om flera bataljer och fick medalj för tapperhet till sjöss. Särskilt i fjol vid firandet 1809 tänkte jag titt som tätt på honom.

Han föddes i Röttle, Gränna sn 1754. Fadern var båtsman och skräddare i Gränna. Det fanns fler skräddare i släkten. Abraham for till Stockholm 1770 (lurades nog lite om sitt födelseår) och antogs som volontär och blev skräddare vid Arméns flotta, Sveaborgseskadern. (Vad han sydde vet jag inte men gissar att segel och liknande måste hållas i ordning).

Med hjälp av Generalmönsterrullor kan man följa honom från 1773 till 1807. Ibland var han i Åbo en sväng och ibland i Stockholm. Där gifte han sig 1780 med Anna Hammaroth och fick en son och en dotter. Anna måste ha dött ca 1805 för därefter står han som ogift i Mönstringsrullorna.

När Sveaborg kapitulerade 3/5 1808 fanns Abraham där. Han och flera andra, bl.a. hans blivande hustru nr 2, förpassades som krigsfångar till St. Petersburg.

Där gifte han sig han sig 1808-09-05 i St. Katarina församling med änkan Fundin, född Chistina Hertzberg född 1774 på Sveaborg, Finland.

Christina var dotter till Jacob Hertzberg, målarmästare på Sveaborg. Han kom från en gammal finsk släkt i södra Finland som tagit sig namnet Hertzberg efter byn Hertsby.

(Ref. Åke A Hertzberg, genos 4 1933, släkten Hertzbergs ursprung).

Efter freden i Fredrikshamn 17/9 1809, då krigsfångar

hemförlovades, återvände Abraham med hustru till Stockholm, Skeppsholmens församling.

De fick en son Emanuel Ephramin 1810-1811. Sonen Jacob Sandberg föddes 1814-08-16 på Allmänna barnbördshuset. Abraham gammal och utsliten och Christina sjuklig. Fattiga. (Se separat brev till Frimurarbarnhemmet med vädjan från chef, kyrkoherde och reg.läkare år 1815).

År 1819, när Jacob var ca 5 år kom han till Frimurarbarnhemmet och fick nr 7218. År 1821 avsändes nr 7218, Jacob Sandberg (med flera barn) till Norrland, han var då 7 år. Hos bonden Lars Olofsson, Boden 8, och dennes hustru Maja Cajsa Eriksdotter blev han fosterson. De tycks inte ha haft egna barn.

När han år 1838 gifte sig med Maria Brita Nilsson, från Heden 2, hade han lagt till namnet Johan (kanske efter sin farfar). De var först inhyses på Heden sedan bodde de i Hamptjärnmoran, där Johan Aron Larsson (min ffff) upplät mark till dem. År 1875 köpte sonen Nils Johan Sandberg denna mark av sin svärfar J A Larsson. Gården hette sedan "Nygrens" och var min närmaste granne i "Hampis".

Apropå Frimurare och Sveaborg, tycks de haft en stark ställning där. Man ordnade sammankomster och fester med liv och lust. Abrahams chef, överstelöjtnant Rosensvärd, som vädjade till Frimurarbarnhemmet, var säkerligen frimurare.

Johan Jacob Sandbergs dotter, Lovisa, finns med bild i BodenAnan nr 1 2010 som hustru till Johan Pettersson, han som for med ångbåten Turist genom forsarna.

Den gamla, mindre goda tiden!

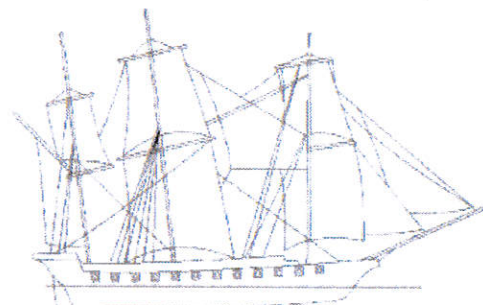
Mona Nilsson

Turuman klassen:

Turuman var utrustad med tre master, hade två däck, 16 årpar med två man per åra d.v.s. 64 roddare. Turuman roddes från övre däck. De var bestyckad med 24 st 12-pundiga och 10 st 3-pundiga kanoner samt 16 st 3-pundiga nickhakar. Artilleriet låg i rad på det undre däck. Bredden räckte ej till för att de skulle kunna stå mitt för varandra utan stod med varannan åt respektive håll. Turuman var en erkänt god seglare. De hade dock en mycket stor besättning, 266 man och med det tunga artilleriet blev djupgåendet stort, 10,3 fot (3,1 m). längden var 118 fot (35,6 m) och bredden 29,6 fot (8,9 m).

Text: Hans Högman

Befäl: 1 kapten, 1 löjtnant och 2 fänrikar, 11 underofficerare där 2 var från Styrmansstaten, 3 från Skepparstaten och 6 från Artilleristaten (1770-tal).

Turuman

Nils Johansson Heden nr 2

Johan Nilsson f.1750-12-29 Heden Nederluleå (BD) d.1835-07-21 Heden Överluleå (BD) Bonde g.1779-01-25	Nils Johansson f.1729-03-20 Heden Nederluleå (BD) d.1796-04-21 Heden Nederluleå (BD) Bonde —g.1749-12-04	Johan Johansson f.1697-03-08 Unbyn, Nederluleå BD d.1758-07-03 Heden, Nederluleå (BD) Bonde —g.1726-03-14 Anna Eriksdotter f.1704 Sävast, Nederluleå (BD) d.1795-03-23 Heden, Nederluleå (BD)	Johan Nilsson f.1666 Unbyn, Nederluleå BD d.1738-05-17 Heden, Nederluleå (BD) —g. Mareta Larsdotter f.1652 Heden, Nederluleå (BD) d.1742-12-06 Heden, Nederluleå (BD) Erik Larsson f.1664 Sävast, Nederluleå (BD) d.1737-08-24 Sävast, Nederluleå (BD) —g. Karin Mattsdotter f.1659 Sundsvall (Y) d.1757-02-02 Sävast, Nederluleå (BD)
Nils Johansson f.1781-06-12 Heden nr 2 Nederluleå (BD) d.1855-07-13 Heden nr 2 Överluleå (BD) Bonde	Kristin Nilsdotter f.1729-02-14 Heden Nederluleå (BD) d.1813-03-24 Heden Nederluleå (BD)	Nils Nilsson Mild f.1689 d.1767-03-14 Heden, Nederluleå (BD) Bonde —g.1727-12-05 Karin Andersdotter f.1690 Heden, Nederluleå (BD) d.1786-08-30 Heden, Nederluleå (BD)	Nils Nilsson f.1670 d.17 —g. Kristin Larsdotter Mild f.1660 Heden, Nederluleå (BD) d.1740-04-23 Heden, Nederluleå (BD) Anders Mårtensson f.1658 Heden, Nederluleå (BD) d.1744-01-28 Heden, Nederluleå (BD) —g. Brita Andersdotter f.1661 Heden, Nederluleå (BD) d.1747-12-15 Heden, Nederluleå (BD)
Maria Nilsdotter f.1751-12-06 Heden Nederluleå (BD) d.1831-02-13 Heden Överluleå (BD) g.1779-01-25	Nils Nilsson f.1727-08-24 Boden Nederluleå (BD) d.1816-05-09 Heden Nederluleå (BD) Bonde, tolvman —g.1750-01-15 Karin Nilsdotter f.1731-04-14 Heden Nederluleå (BD) d.1812-12-07 Heden Nederluleå (BD)	Nils Olofsson f.1691 Boden, Nederluleå (BD) d.1755-04-20 Boden, Nederluleå (BD) Bonde, nämndeman —g.17 Maria Nilsdotter f.1696 Buddbyn, Nederluleå (BD) d.1769-02-26 Boden, Nederluleå (BD) Nils Jönsson f.1706-01-25 Heden, Nederluleå (BD) d.1784-12-13 Heden, Nederluleå (BD) Bonde, tolvman —g.1730-03-03 Gertrud Jönsdotter f.1700-01-22 Heden, Nederluleå (BD) d.1774-09-13 Heden, Nederluleå (BD)	Olof Nilsson f.1652 Boden, Nederluleå (BD) d.1737-12-07 Boden, Nederluleå (BD) —g. ABT 1686 Anna Eriksdotter f.1665 Boden, Nederluleå (BD) d.1707-11-27 Boden, Nederluleå (BD) Nils Persson f.1663 Svartbjörnsbyn, Nederluleå (BD) d.1727-01-25 Buddbyn, Nederluleå (BD) —g. Brita Hansdotter f.1673 Råneå (BD) d.1726-07-28 Buddbyn, Nederluleå (BD) Jöns Larsson f.1662-09-17 Sävast, Nederluleå (BD) d.1707-01-01 Heden, Nederluleå (BD) —g.1700 Karin Nilsdotter f.1670 Sävast, Nederluleå (BD) d.1758-03-26 Heden, Nederluleå (BD) Jöns Jönsson f.1650 Heden, Nederluleå (BD) d.1724-10-24 Heden, Nederluleå (BD)

Hilda Maria Nilsson Heden

Johan Pettersson f.1851-09-11 Glysbyn, /skatte/ Bolstad (P) d.1926-05-13 Heden Överluleå (BD) Ångbåtsbef. + bonde g.1876-01-11	Petter Nilsson f.1824-12-05 St. Ulleberg, /krono, mi Gestad (P) d.1909-04-17 Heden Överluleå (BD) Torpare, sågverksarb. —g.1851-07-06	Nils Persson f.1780-10-26 St. Ulleberg, /krono, militie, Gestad d.1847-01-20 Fagerhult, /frälse/, Gestad (P) Bonde —g.1815-09-15 Stina Svensdotter f.1794-05-08 Ullebergs Stom /krono, militie, Gest d.1843-05-11 Fagerhult, /frälse/, Gestad (P)	Per Andersson f.1746 St. Ulleberg, /krono, militie, Gesta bg.1819-07-15 St. Ulleberg, /krono, militi —g.1776 Anna Nilsson f.1758 Sikkhall, /skatte, Gestad (P) d.1791-02-20 St. Ulleberg, /krono, militie
Hilda Maria Nilsson f.1876-05-20 Heden Överluleå (BD) d.1958-09-11 Heden Överluleå (BD)	Anna Lisa Hansdotter f.1823-12-20 Bolstad (P) d.1897-11-30 Heden Överluleå (BD)	Hans Olsson f.1781-06-11 Hornvteten, /skatte/, Färgelanda (P) d.1834-01-21 Glysbyn, /skatte/, Bolstad (P) Bonde —g.1820-11-24 Maria Eriksdotter f.1801-12-22 Nygården, /skatte/, Bolstad (P) d.1869-06-17 Bolstad (P)	Olof Nilsson f.1734-05-11 Åttingsåker, /säteri/, Färgel d.1800-02-09 Färgelanda (P) —g.1771-11-10 Maria Andersdotter f.1748-06-29 S. Stockelanda, /krono, mili d.1830-03-25 N. Hagen, /skatte/, Bolstad
Anna Lovisa Sandberg f.1848-05-02 Heden Överluleå (BD) d.1936-12-15 Heden Överluleå (BD) g.1876-01-11	Johan Jacob Sandberg f.1814-08-16 Skeppsholmen Stockholm (A) d.1893-12-06 Heden Överluleå (BD) Bonde —g.1838-12-23 Maria Brita Nilsson f.1807-02-20 Heden nr 2 Nederluleå (BD) d.1886-12-26 Heden Överluleå (BD)	Abraham Sandberg f.1754-06-17 Röttle, Gränna (F) d.1819-03-02 Skeppsholmen, Stockholm (A, AB) Corporal —g.1808-09-05 Christina Hertzberg f.1774 Sveaborg, Finland d.1819-02-02 Skeppsholmen, Stockholm (A) Nils Johansson f.1781-06-12 Heden nr 2, Nederluleå (BD) d.1855-07-13 Heden nr 2, Överluleå (BD) Bonde —g.1806-10-19 Lovisa Mattsdotter f.1782-07-07 Heden, Nederluleå (BD) d.1819-12-08 Heden, Nederluleå (BD)	Johan Abrahamsson Svan f.1722-09-16 Gränna stad (F) d.1765-03-17 Gränna stad (F) —g.1744-06-01 Maria Svensdotter f.ABT 1709 d.1763-06-27 Röttle, Gränna (F) Jacob Hertzberg f.1743-11-19 Fagerö, Sibbo, Finland d.1797-05-25 Sveaborg, Finland —g.1767-10-20 Maria Juliana Gerdt (Gers) f. d.AFT 1782 Johan Nilsson f.1750-12-29 Heden, Nederluleå (BD) d.1835-07-21 Heden, Överluleå (BD) —g.1779-01-25 Maria Nilsson f.1751-12-06 Heden, Nederluleå (BD) d.1831-02-13 Heden, Överluleå (BD) Mattias Persson Wisp f.1747-08-20 Heden, Nederluleå (BD) d.1790-05-16 Korhois, Finland —g.1774-12-16 31 Brita Persdotter f.1745-03-12 Bredåker, Nederluleå (BD) d.1819-04-18 Heden, Nederluleå (BD)

Skolmästaren Johan Adam Björk

Han föddes i Selets bruk vid Aleån, den 16 augusti 1807, avliden vid 78 år den 30 januari 1886. Skolmästaren var gift tre gånger, i äktenskapen föddes 12 barn, vars ättlingar är bosatta vida omkring. I Norrbottens läns Hembygdsförenings årsskrift 1942, har Hugo Lindgren författat en 39 sidor lång artikel, "En bortglömd norrbottnisk märkesman", som handlar om Johan Adam Björk.

Han var yngste son till gårdsfogden Nils Adam Benedicktus Björk och hans hustru Maria Thorberg, från i "Ahlsike" i Upplands län, vilken 1805 anställdes av S G Hermelin till Selets bruk vid Aleån. Fadern var född 1773 och dog 1851 i Råneå församling, modern född 1769 och dog även hon 1851. Enligt traditionen kom fadern från en krigarsläkt, där 3 bröder tog sig namn efter olika trädslag, och vår märkesmans fader hade namnet Björk.

Gårdsfogden Nils Björk var en kunnig och beläst man, som var en läromästare för sina barn, gav dem grundlig undervisning, ovanlig för tidsförhållandena. Han var också en man med ovanliga kroppskrafter. Detta gav han också i arv till sina barn, Anders, Nils, Karl och Adam.

Redan vid 14 års ålder började Adam Björk sin långa lärarbana, detta var år 1821, då hade familjen flyttat till Råneå socken. Den första undervisningen lämnades i Prästholmens bruk och hade privat karaktär där han i 3 år undervisade 78 barn. Från 1842 fick han fast anställning som bruksskollärare av konung Karl XIV Johan vid Meldersteins Bruk, Hvitåfors Bruk och Afvafors Masugn, till dess skolorna kom igång.

Lönen var inte stor, utgick till större delen in natura, råg, korn, kofoder, husrum med vedbrand och potatisland samt ett lispund ljus för skolan. Vid den tiden hade Adam Björk en familj med fyra barn, som skulle växa till 12 barn. 1850 övertogs bruksanläggningarna av Gällivarebolaget, vilka inte på något sätt bidrog till förbättrade villkor.

Samvetsgrannhet präglade Björks hela undervisning, men också på hela hans liv, även hans egna barn erhöll ett även för vår tid stort bokligt vetande. Han författade egna lättfattliga minnesregler som användes i undervisningen, Här är en "ABC-regel":

Stava A, B, C, D, E,
Se rätt och inte på sné
Läs F, G, H, I, J, K,
Såvida du stryk vill undgå
Fort! L, M, N, O, P,
Q, R, S, T, U, V, W.
Se, nu fattar jag mitt spö
Raskt: X, Y, Z, Å, Ä, Ö.

Vördnande för katekesen hörde tiden till och de tio budorden, Tron och Fader Vår, innehöll allt vad en kristen behövde veta. Utöver den religiösa kunskapen var läsning, välskrivning och räkning men även teckning ingick i skolverksamheten. Skolsal och material var primitivt, lärarna var i den tidigaste skolverksamheten gamla soldater, klockare, byskräddare, skomakare och ibland ganska urspårade personer, med måttliga kunskaper och elevernas kunskap blev därefter. Flera olika skolsystem utprovades mellan 1809 och 1842. Redan 1828 hade en Lancasterskola inrättats vid Selets bruk. Enligt länsstyrelsens femårsberättelse fanns inga ordentliga skolor på länets landsbygd.

(Lancastermetoden eller "växel-undervisning" innebar att läraren hade många elever, ibland upp emot 200 elever. Läraren använde en eller fler duktiga elever som monitor, dessa undervisade de yngre, läraren hade uppsikt och gick mellan grupperna. Lokalen möblerades med bänkar med sand att skriva i, längst fram, sen en rad med skiffertavlor och bakersta raden hade avancerat till att skriva med gåspenna och papper. Belöningsskyltar med text Förtjänst för läsning, räkning eller skrivning kunde förekomma, men också med text som Skam, Lat eller Oren)

Inom Råneå framgår det enligt Björks annaler att under en tid tillämpades denna undervisning. Björk gav sig med kristlig nit och allvar helt hän sin uppgift som barnaföstrare, och han författade stränga tal till skolavslutningarna. Han uppmanade både föräldrar och elever att noga överväga sitt ansvar, mot varann och att fly synden och vinnlägga sig om det som är ärligt. Han uppmanade sina elever att fortsätta att lära "Thågkommen de underrättelser, varningar och förmaningar I haven fått, var edra föräldrar lydiga i allt som Guds ord och edert samvete bevisar vara rätt; läsen, övervägen och betrakten Herrens heliga ord".

Björk tillträdde skolmästarbefattningen i Törefors 1850 och höll då ett inträdestal, vilket fortfarande är bevarat. Även i detta röjer sig en fördjupad uppfattning om lärarkallets ansvar och övertygelsen om vikten av förtroendefull samverkan mellan skola och hem.

Adam Björks lärargärning kom att vara i 52 år, även om han var självlärd, hade han gedigna kunskaper, han var en begåvning och förkovrade sig under hela sitt liv. Han var pliktrogen och en ordningsmänniska, i efterlämnade papper med utförliga anteckningar om hans skolverksamhet och antalet barn från 1821 - 1875, antecknades c:a 3 200 undervisade barn. Av fragmentariska anteckningar utöver dessa framgår att han undervisade även vid andra av de närliggande bruken.

Björk var absolutist, och ansåg "att måttlighets-supandet är modren och dryckenskap är fostret". I de då varande järnbruken hade han sett det elände alkoholen kunde medföra och han trädde upp för dess bekämpande. Reformarbetet fick en lycklig början då kung Karl XIV Johan 1833 ställde sig som nykterhets-sakens beskyddare, och denna togs senare upp av kronprins Oscar, när denne var ägare till bruksanläggningarna inom Råneå.

Björk säger i ett av sina tal. "Det är en sägen och den är även grundad på verklig sanning, att på bruksanläggningsställen har dryckenskapen tagit sin boning", han fortsätter att vanan sen sprider sig ut till övrig befolkning. Den som anlägger bruket skaffar fram rusdrycker i tron att de ska förhöja arbetskraften. Dagkarlar, smeder, bönder och alla som tjänstgjort blev trakterade av tjänstemännen och satte sig i skuld till brukskontoret för brännvins skull. Björk nämner särskilt fördärvet med det smeds- och premiebrännvin som utdelas till dem som presterat extra. Björks nedskrivna omdöme lämnar oss ett kulturdokument av värde för brukstiden.

Som nykterhetskämpe gjorde Adam Björk en stor insats och han var den som i Norrbottens län bildade den första nykterhetsföreningen. Denna bildades 1834 vid Selets bruk, han höll själv ett längre invigningstal om dryckenskapens fördärv. År 1841 bildades *Luleå Nykterhetsförening*. Björk fick uppdraget som nykterhetsagent i föreningens tjänst. Under 1850-talet hölls i Luleå kyrka en nykterhetsfest, där utfördes en kantat skriven av Johan Adam Björk.

Han ägde för sin tid en stor boksamling, men av den återstår endast en bråkdel, den visar på hans bokliga vetande. Björks egna flitiga skrivande av predikningar och tal, dikter och hyllningsverser, anteckningar, korrespondens, andliga sånger eller psalmer, finns inte heller bevarade, dock tillräckligt för att man ska förundras. En hel del av produktionen gavs ut i bunden form. Sina andliga sånger hade han sammanfört i 2 häften "Mina ensliga stunder", av dessa finns 111 i behåll. Han strödde också omkring sig improvisationer och tillfällighets-dikter, med godmodig humor, eller stickande satir. Han skrev också under olika signaturer "En bonde från Råneå" eller "Svensk bondeson".

Hans praktiska natur gjorde att han också intresserades av trädgårdsodling. I ett brev 1870 an- håller han om kryddgårdsfrön, såsom morot, palster- nacka, dill och sallatsfrö även Välska bönor. Sjukvård intresserade honom och han anlätades ibland som "medicinman". Astronomi var inte heller främmande och med sin enkla tub av typen skeppskikare iakttog han stjärnbilden.

Sammanfattningsvis kan man säga att vår märkesman var kunnig, hängiven och hade en enastående presta- tionsförmåga, hur hans tid räckte till för sin stora familj kan jag fundera över, men liksom de flesta män från hans tid överläts stor del av ansvaret till hustrun, i detta fall genom hans tre fruar. Johan Adam Björk har funnit vila vid sina käras sida på Råneå gamla kyrkogård till höger om kyrkoingången, en förnämlig plats enligt gammalt betraktelsesätt.

Eivor Lind

Utdrag från Norrbottens läns Hembygdsförenings årsbok 1942.

Brev till Frimurarhemmet i Stockholm

Corporalens vid Arméns Flottas 7 Comp, N° 25 Abraham Sandbergs, och dess hustru Christina Hersbergs (Hertzbergs) son Jacob, är född den 18 augusti 1814, dess fader 63 år gammal och, efter tillbragta 45 år i Konungens tjenst, nu ganska skral till både krafter och helsa, äfven som Modren sjuklig, och derföre begges tillstånd fattigt men deras uppförande välfregadt, hvilket attesteras, för att understödja deras tilltänkta ödmjuka ansökning, om barhushjelp för ofvanberörde barn, till hvilken de, af sådane skäl, vördsammast anmälas af Stockholm den 27 september 1815

H W Rosensvärd
Öfverste Leutnant

Carl Hellström
Regementläkare vid
Kongl. Arméns Flotta i Stockholm

J P Häggman
Reg. Pastor vid Arméns Flotta
Kyrkoherde vid Skeppshomen

BÖFF:s medlemsesa 14/8 2010

Sundströms buss, med chauffören Ingvar Nordström hämtade upp våra 53 resenärer och rattade in på väg 94 mot Älvsbyn. Dagen var sommarvarm och skön, himlen molnig, ömsom med ljusa men även lite regntunga varianter, men resenärerna klarade resan utan regn. Björn hälsade välkommen och Torbjörn Henriksson föredrog dagens resväg.

Första målet var **Laver**, där Gruvbolaget Boliden från år 1933 byggde upp ett gruvsamhälle som benämndes som det modernaste i Sverige. Arkitekt John Åkerlund planlade bebyggelsen med, el, vatten, avlopp, fjärrvärme. Gatunät med elbelysning, skola, Folkets Hus med bibliotek, Konsumaffär, bensinmack. Modern tvättstuga med solarium, skyddsrum och ambulansgarage. Bostadshus med 61 lägenheter, 40 övernattningsrum, och bostad för platschef och gruvfogde.

Därtill den stora verksbyggnaden som innehöll en mängd funktioner för brytningen av kopparmalmen. Priserna på koppar hade femdubblats. Brytning skedde i dagbrott, under jord i 8 nivåer från 30 till 290 meter. Men säg den glädje som varar beständigt, 1942 sjönk kopparpriserna och Laver gick med förlust. I november 1946 bröts sista malmen.

Samhället var byggt demonterbart, och byggnaderna hamnade i Kristineberg och Laisvall. Kvar finns ruiner av verksbyggnaden och dynamitförrådet, husgrunder, gatunätet och vattenfyllda gruvor. Men nog kan man föreställa sig att platsen en gång en kort tid var en idyll för barn och unga familjer som bodde i det då modernaste tänkbara samhälle. "Laver lever" enl. Pite-Tidningen den 18 mars 2010, Boliden har gjort provborrningar i området, så vem kan sja om framtiden.

Efter fikapaus under blå himmel med ljusa moln, gick färden vidare. Vi passerade **Manjär** där fyndet av en 7000 årig grav med en identifierad människa, troligen är den äldsta i Norden. Vid **Storforsen**, Europas största obundna fors brusade det starkt och mäktigt. Vi gick

runt på gångvägarna, eller på de blankslipade hållarna. Nu kan man vandra från forsområdet ner till hotellet, då man byggt en bro över Vargisån. Skogsbruksmuseum och Konstutställning med Atelje Lärkan, bestående av en grupp kvinnor var också sevärt.

Storforsen. Foto: Eila Fredriksson

Kl. 13.00 väntade oss en lunchbuffe på **Hotell Storforsen**, och vi lät oss väl smaka. Resan fortsatte mot Älvsbyn, Sikfors kraftverk och mot Långnäs by och Eila sålde lotter. I **Långnäs** har rests ett monument över ärkebiskop Nicolaus Olai Bothniensis f 1555 i Långnäs by, död 1600. Han satt som ordförande vid Uppsala kyrkomöte 1593, vars beslut om en enad evangelisk-luthersk kyrka beseglades med orden "Nu är Sverige vordet en man och alla hava vi en Herre och Gud". Momentet restes 1927.

En av byggnaderna i Svensbylida. Foto: C-L Persson

På smal, men vacker väg, tog vi oss fram till **Svensbyn**, och hembygdsområdet **Svensbyljda**.

Enligt Sune Bergstedt, som gav oss historien om bygden, Sveriges största jordbruksbygd, med 14 000 ha, mer än 10 mantal, och således en skattemässig tillgång för prästbord och kungar. Äldsta by inom Piteå. Svensbyån strömmar året om genom bygden. Redan 1580 finns första dokumenterade sågverket, 13 skvaltkvarnar, 7 sågverk, 2 mjölkvarnar har funnits.

1980 påbörjades studiecirkel omkring hembygds-historien, Jan Olov Hedström, Länsstyrelsen och Svensbyfödd stöttade och 1986 och 1988 kom böcker om bygden, föreningen fick ett överskott på försäljningen och påbörjade iordningställandet av hembygdsområdet och Svensbyån. Allt gammalt var bortrivet och igenväxt, marken var delvis privatägd, men byamännen bistod med markbyten och 1990 byggdes dammanläggningen. Idag finns ett 30-tal byggnader på området, med Persgården, Qvarnbönninga och Logen, i centrum, det mesta ditforslat och uppbyggt av föreningens medlemmar.

Just när vi var där var spelmansstämma och mycket folk trivdes i den vackra miljön. En kulturmiljö väl värd att besöka, och att beundra vad byaföreningar kan åstadkomma. Kl. 16.00 fortsatte vår resa mot Framnäs folkhögskola där **Pitebygdens forskarförening** har sina lokaler. Ordf. Jan-Olov Johansson hälsade välkommen och informerade om verksamheten, mycket om Projekt foto för vilket tilldelats Olof Högbergs plakett 2010. F.n. finns 60 000 foton, varav 40 % identifierade, och arbetet fortsätter.

Vi fortsatte till **Öjebyns kyrka**, där Ida Carlzon tog emot och berättade om kyrkan från 1400-talet, då katolsk kyrka, ombyggd och utbyggd vid ett flertal tillfällen. Vissa delar och dekorer är bevarade från 1400-talet. Klocktornet är äldre än kyrkan och Norrbottens äldsta byggnad. Det äldsta föremålet är ett broderi från 1589 på svart vadmal med broderiet i ullgarn och förgyllda läderremmar.

Solandermonumentet. Foto: Eila Fredriksson

En bit från kyrkan finns **Solanderparken**, som skapats av Solanderföreningen bildad 1999, för Daniel Solander f 1733 i Öjebyn, som studerade och blev Linné-lärjunge. Han reste 1759 till England, och valdes 1768 av James Cook att följa med på hans första resa, till Nya Zeeland och Australien. Solander gjorde stor framgång som botanist, naturforskare och naturhistoriker, fick ett flertal platser uppkallade efter sig, hedrades som hedersdoktor, samt utländsk ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien. Räknas som Englands främsta naturhistoriska auktoritet.

På sparkmuseet, beläget i **Furunäsets företagsby**, tittade vi på stora kälksparkar, och vanliga sparkar, enmedessparkar och rattsparkar, fantasin har inga gränser för hur en spark kan se ut.

Doktorsvillan i bakgrunden. Foto: Carl-Lennart Persson

Doktorsvillan väntade med middag, och vi kan säga att maten smakade bra i den pampiga ståndsmässiga miljön i sekelskiftesvillan.

Efter middagen skedde dragning i lotteriet och 9 vinster delades ut. Bussen ställde nu resan hemåt. Kåre Andersson berättade om nerlagda järnbruken **Degerfors** vid Jävre, **Altersbruk** vid Nybyn och **Alterälven**, vilket vi passerade. Björn berättade om affären i Nybyn som är utan personal och där kunderna uppmanas att lämna pengarna i en låda på väggen. Det pampiga **Rosfors** med en rekonstruerad masugn passerades. Rosfors startades av 18 Sjulsmarksbönder, malmen hämtades från en gruva i Klöverträsk. Rosfors tillverkade också grytor, pannor, spishällar och symaskiner.

Vägen vi åkte snirkade sig fram och vår dubbeläckare vaggade oss framåt, resterna efter **Selets bruk** passerades förbi och så småningom kom vi fram vid Avan och därmed var Pite älvsresan vid sitt slut, vi hade nått fram till vår egen Lule älv och den låg spegelblank vid vår sida. På vår utfärd har vi betraktat ruiner och rester från tidigare epoker, och färdats på vägar vi ej tidigare beträtt. Nu var vi hemma kl. 21.30 och alla avtackades för årets resa, arrangörer men också resenärer. Vi möts igen vid nästa års resa!

Eivor Lind

Nya medlemmar

Vi hälsar följande nya medlemmar välkomna i föreningen				medl.nr.
Lennart Endahl	Skäretvägen 10	961 96 Boden	0921 - 641 47	822
Tanja Mikkola	Bergsvägen 15	961 37 Boden	0921 - 520 73	823
Torkel Andersson	Åmänningevägen 21, 1 tr	120 57 Årsta	08 - 81 54 40	824
samt "nygamla" medlemmarna				
Berit Heikkilä	Humlevägen 14	961 68 Boden	0921 - 107 59	164
Tomas Johansson	Herkulesgatan 1 E	961 61 Boden	0921 - 21 14 33	610

Adressändringar

Lena Lundgren	Vretalundsvägen 6	137 56 Tungelsta	070 - 295 13 10	348
Anna Englund	Åkargränd 1	961 35 Boden	0921 - 188 11	667

BÖFF

gratulerar dessa medlemmar
som fyllt jämna år under det
andra kvartalet år 2010

Berit Åslund	Boden
Carina Berg	Boden
Emelie Lejon	Boden
Hjördis Nilsson	Boden
Per-Ove Wikström	Boden
Rolf Boström	Boden
Hlla Wikström	Boden
Åke Andersson	Boden
Åke Lundholm	Boden

TACK

Ett varmt tack från BÖFF:s styrelse för alla de
gåvor och bidrag vi fått:

Anita Sjöqvist	Boden
Bernt Rutström	Harads
Björn Forslund	Stockholm
Carina Schylander	Boden
Eila Fredriksson	Boden
Laila Lundgren	Boden
Stig och Gun Andersson	Boden
Sven Broström	Boden
Coop Forum	Boden

samt till de som gett bidrag i Internet/mikrokort-
sparbössan och skänkt prylar till loppisen.

I Amerika omkommen norrbottning

Den 1 sistlidna december tidigt om morgonen skedde en svår olycka vid sjön Michigan. En firma L. Dands i Manister tillhörande ångbark "N: E: Peters", arbetade under hård nordvästlig storm med hembogsering av en samma firma tillhörig i haveri kommen båt. På höjden av Milwauker och omkring 40 engelska mil från land började ångaren brinna och gick hastigt till botten med man och allt, utan att det bogserade fartyget kunde lämna den minsta hjälp.

På ångbåten "N: E: Peters" var en före detta Lulebo kapten, nämligen C J Sikström, son till fiskaren Olof Sikström i Luleå. I Amerika hade kapten Sikström antagit namnet Smith och skrev sig som Charles Smith.

Gissningsvis antas det att ångpannan läkt, och hon började torrkoka och under den starka eldningen vitglöda så att det började brinna i kolboxarna.

Kapten Charles Smith var en ypperlig befälhavare sågs det i amerikanska tidningar. I 18 år hade han tjänat sitt rederi och var mycket omtyckt och aktad. Att det fartyg han förde inte var någon liten båt kan man sluta sig till då den var försäkrad för 32 000 dollar.

I 30 år hade han plöjt olika hav och det var 18 år sedan han sist var hemma. Nu har han funnit sin grav. Av besättningen på 14 man var de flesta svenskar.

Norrbottens-Kuriren 18830116

Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning
retur med den nya adressen till:

B Föreningsbrev

Boden Överluleå
ForskarFörening
Boden-ANAN
Idrottsgatan 2 D
961 64 Boden

Studieprogram hösten 2010

Cirklar att längta till!

Här ser du några av de studiecirklar SV erbjuder. Finns det du längtar efter inte med?
Prata med oss på SV så går det kanske att ordna!

Data

Data för noviser.

Nybörjare, med start från noll.

Grundkurs.

För dig som kan grunderna och längtar efter mer.

Bildredigering.

Grunden i bildbehandling. Photoshop.

Open Office.

Lär dig programmet som är gratis.

Bokföring nybörjarkurs.

Foto

Digital fotografering.

Lär dig kamerans möjligheter.

Systemkamera.

För dig som är nybörjare.

Systemkamera.

Lite mer avancerad.

Knuttimring.

Praktiska övningar i Rund- eller Blocktimring.

Textilslöjd.

Musik/Dans

Gitarr - nybörjarkurs.

Gruppundervisning.

Lär dig noter.

Nybörjarundervisning.

Replikaler för musik.

Vi har replikaler i armens musikkårs gamla lokaler på Norrbottensvägen 12

Dans av olika slag.

Linedance, Squaredance, Breakdance, Pardans

Hälsa/personlig utveckling.

Värkstaden.

En mötesplats för människor med värkproblematik.

Kognitiv Coachning.

Hjälper till självhjälp.

LCHF - kost.

En guide till hälsa och viktkontroll.

Mindfulnesssträning.

Ett förhållningssätt till livet.

Släktforskning grund, start onsdag 15 september

GPS-Navigering

Biodling

Trädgårdskunskap

Språk

Jakt/Fiske

Skogskurser

Solvärme

Hembygdshistoria

Akvarellmålning

Matlagning

**Studieförbundet
Vuxenskolan**

Almgatan 4, 961 64 Boden, Tel: 0921-171 90
Nygatan 11, 972 32 Luleå, Tel: 0920-893 20
E-post: boden-lulea@sv.se
www.sv.se/boden-lulea